

VÝUKA MARXISMU-LENINISMU A FORMOVÁNÍ VĚDECKÉHO SVĚTOVÉHO NÁZORU

K tomu, aby se mladý člověk, vysokoškolský posluchač, mohl správně orientovat v rozporech současného světa i naší společnosti, armády, aby mohl uvědoměle stranit společenskému pokroku a aktivně se podílet v praxi na jeho prosazování, potřebuje poznávat zákonitosti společenského vývoje, které jsou obsahem výuky marxismu-leninismu na vojenských vysokých školách.

Výuka marxismu-leninismu nemůže však být chápána jako získání sumy znalostí, které jsou nutné ke zkouškám. Musí být organickou součástí komunistické výchovy. Jejím posláním je co nejaktivněji přispívat k formování vlastností nového člověka, uvědomělého občana-obránce socialistické vlasti, všestranně se rozvíjející osobnosti, která si osvojila základy marxisticko-leninského světového názoru, principy socialistické morálky a podle toho jedná.

Výuka a účinnost světónázorové výchovy

Účinnost vědecké světónázorové výchovy posluchačů, která je smyslem výkladu marxismu-leninismu na vojenské vysoké škole, podmiňují dvě navzájem spjaté, prolínající se, avšak rozdílné roviny. První tvoří teoretická (vědecká) úroveň, druhou pedagogická úroveň. Prvotní a hlavní je první rovina, neboť bez vysoké teoretické úrovně je pedagogické mistrovství málo produktivní. Z těchto důvodů považujeme za pochybné názory, že hlavním předmětem přestavby ideologické práce jsou jen její formy a metody (mezi obsahem a formami vždy musí být dialektický vztah).

Avšak pedagogická úroveň může zvýšit nebo snížit účinnost teoretické (vědecké) světónázorové výchovy v přednáškách a seminářích a ve všech dalších formách. Značné možnosti a nezdíka nevyužití rezervy zvýšení účinnosti vědecké světónázorové výchovy posluchačů spočívají zejména v organickém skloubení obou těchto rovin v pedagogickém procesu.

Z posouzení výsledků, kladů i nedostatků za uplynulé období je celkově zřejmé, že ve vývoji světónázorové výchovy na vojenských vysokých školách je zřetelný pozitivní trend. Dosažené výsledky vytvářejí dobrou výchozí základnu pro další rozvoj tohoto působení, pro vytyčení náročnějších úkolů a cílů v následujícím období.

Pro současný stav je charakteristické, že **vědecká světónázorová výchova je na vojenských vysokých školách důsledněji rozvíjena jako cílevědomý proces**. Zvýšila se její programovost, začaly se prosazovat prvky systematických přístupů.

V článku nejde o všestranné zhodnocení stavu světónázorové výchovy, ale především o **zjištění slabých stránek a nedostatků, které brzdí řešení otázek. K nim patří především:**
– nejednotné chápání obsahu, rozsahu a konečkonců i významu vědecké světónázorové výchovy,

- neúplné využití a uplatňování jako organické součásti výuky konkrétních věd, které profilují specializaci vojenské vysoké školy,
- obsah přednášek nereaguje dostatečně pružně na současné potřeby ideologického boje a na aktuální politické úkoly,
- zaostávání inovace obsahu i forem a metod vědecké světonázorové výchovy i reagování na důsledky prudkého vědeckotechnického rozvoje,
- formování samostatného tvůrčího myšlení posluchačů (brzdí závažné nedostatky v pochopení a ovládnutí nejobecnější metody – materialistické dialektiky, která je jádrem vědecké světonázorové výchovy),
- slabá poznávací činnost, poznávání konkrétních názorů a postojů posluchačů, jež je nezbytným předpokladem diferencovaného a adresného světonázorového působení,
- výuka – nedává vždy odpověď na otázky, které nastoluje život, které posluchače zajímají, že je málo účinně připravuje jak to, co se učí budou využívat v praxi.

Od doby, kdy byl člověk s to si poprvé položit světonázorové otázky, se od nich nikdy neosvobodil. Může je klást lépe a pravdivěji na ně odpovídat, nemůže se jim však vyhnout jakmile je jednou schopen o nich uvažovat. I odmítání nebo ignorování těchto otázek vyjadřuje světonázorovou pozici.

Ve vědomí některých skupin posluchačů, ale i části vědeckopedagogického sboru vojenských vysokých škol **přežívá podceňování světonázorových otázek**. Příčiny tohoto jevu jsou rozmanité a různorodé: od pozitivistických tradic a soudobých empirických tendencí spojených s rozvojem i výkladem poznatků konkrétních vědních disciplín (i vojenských) až po dogmatické metody a samostatnou metodiku výuky společenských věd.

Nevystačíme již s proklamacemi, že marxismus-leninismus není systém nehybných idejí a konečných pravd, ale návodem ke každodennímu jednání, že je živým stále se rozvíjejícím učením, které se však musí neustále obohacovat o poznatky jednotlivých věd a společenské praxe. Je proto velmi naléhavé dosáhnout, aby si to posluchači ověřili na svých vlastních zkušenostech, např. v průběhu seminářů a dalších forem výuky společenských věd, odborných předmětů a v neposlední řadě i ve své společensko-politické praxi a v životě vojenské školy vůbec. Velmi závažnou a přitom dosti častou chybou posluchačů, kteří se zpravidla setkávají na vojenských školách poprvé s marxismem-leninismem jako s uceleným tematickým systémem, je, že se snaží naučit (mnohdy je k tomu sami vedeme) jeho tezí nazpaměť. Pojmají jej jako jeden z odborných nebo spíše všeobecně vzdělávacích předmětů, z něhož je povinné složit zkoušku. Proto jej také někdy studují jen ke zkoušce.

V tomto musíme vidět jednu z podstatných, základních příčin dosud málo účinné světonázorové výchovy. Pro její marxistické pojetí je podstatné, že vědecký názor není prostě určitou syntézou tematických poznatků a praktických zkušeností, ale jeho nejdůležitější funkce je v přeměně těchto poznatků a nahromaděných zobecněných zkušeností v základní teoretickou a metodologickou orientaci činnosti a života posluchačů. Z toho vyplývá mimořádně závažný význam a zvláštní postavení světonázorové výchovy v celém výchovně vzdělávacím procesu. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že nejde jen o přednášky a další pedagogické formy výuky společenských věd, ale i všech odborných předmětů, které určují profil každé vojenské vysoké školy. **Jde o to, aby vědecký marxisticko-leninský světový názor byl organickou součástí celého výchovně vzdělávacího procesu, každého zaměstnání, aby byl jejich východiskem, tvořil jejich základní nejobecnější smysl.**

Proces uskutečňování strategické linie KSČ urychlení sociálně ekonomického rozvoje společnosti vyžaduje, aby vědecká světonázorová výchova sledovala mnohem aktivnější formativní cíle, tj. aby nejen rozšiřovala politický a kulturní obzor posluchačů, ale především aby formovala sociální a mravní profil jeho osobnosti, jeho postoje k důležitým otázkám a skutečnostem, zejména v souvislostech se složitou mezinárodní politickou situací a probíhajícím ideologickým bojem mezi socialismem a kapitalismem.

Prosazení tohoto pojetí vědecké světonázorové výchovy do pedagogické praxe vojenských vysokých škol směřuje k nové kvalitě její účinnosti, k formování smyslu a citu pro nové a zároveň k překonávání všeho starého, co brzdí, co neodpovídá potřebám současnosti ani budoucnosti.

Ideologická funkce výuky

Pojetí vědecké světónázorové výchovy musí vycházet i z faktu, že **vojenská vysoká škola je institucí nejen výchovně vzdělávací a vědeckovýzkumnou, ale také ideologicko-politickou**. Tyto základní společenské funkce může splnit jen v jejich nedílné jednotě.

Světónázorovou výchovu nelze redukovat jenom na to, že poskytuje posluchačům možnost seznámit se s vědeckým světovým názorem. Její podstatou je realizace tří vzájemně neoddelitelných složek. **První má těžiště ve výkladu vědeckého světového názoru** a jejím smyslem je racionální osvojení tří základních součástí: marxisticko-leninské filozofie, politické ekonomie a vědeckého komunismu a DKŠČ a MKDH jako marxismu-leninismu v praxi.

Druhá spočívá v přesvědčování o správnosti a pravdivosti marxismu-leninismu a objektivní zákonitě platnosti základních premis socialistického uspořádání: vedoucí úlohy dělnické třídy ve společnosti a avantgardní úlohy komunistické strany jako nositelky společenského pokroku. Cílem je dosáhnout, aby tyto vědecké poznatky byly posluchači akceptovány, aby se staly jejich vnitřním světónázorovým přesvědčením.

Třetí složka směřuje k tomu, aby na základě těchto přijatých poznatků posluchači také zaujímal aktivní postoje a jednali a osvojili si nezbytné principy a zásady takového jednání. Ve výchovně vzdělávacím procesu tyto složky na sebe harmonicky navazují a vzájemně se podmiňují a obohacují. Je však nutné si uvědomit, že pouze takové pojetí umožňuje stanovit správné prostředky, obsah, formy a metody pedagogické práce a tím i plnit cíle vědecké světónázorové výchovy.

Kvalitu a účinnost světónázorové výchovy lze zvýšit tím, že učitelé marxismu-leninismu budou živě a pružně reagovat na dynamiku dnešního života. Pro posluchače musí být sami vzorem snahy odstraňovat z práce vše zastaralé, snahy zbavovat se takových forem práce, které brzdí tvůrčí rozvoj a posilují setrvačnost a konzervativní myšlení.

Z toho je zřejmé, že výuka marxismu-leninismu na vojenských vysokých školách nemůže spočívat v jakési idealizaci socialismu jako společnosti, ve které jsou všechny problémy vyřešeny a která je ve všem všudy dokonalá.

Výuka marxismu-leninismu jako součást světónázorového působení musí být bezprostředně spojena s rozvojem teoretického myšlení, s procesem prohlubování společenskovedních poznání a zároven s politikou komunistické strany.

Spojení teorie s praxí a praxe s teorií je základní podmínkou rozvoje a účinnosti vědecké světónázorové výchovy. Teorie a praxe jsou nerozlučnými složkami této výchovy, navzájem se obohacují a zdokonalují. Spojení teorie s praxí a naopak se realizuje ve výchovně vzdělávacím procesu jako celku, v každé jednotlivé pedagogické formě a v každodenní politické a společenské činnosti učitelů a posluchačů. Narušování tohoto svazku se stává jednou z cest pronikání názorů, které jsou cizí vědeckému světovému názoru, do výchovně vzdělávacího procesu.

Proto jedním z úkolů musí být i prosazení hodnot společensky žádoucích (často i normativně určených) do individuálního hodnotového systému jedince a zpětné formování reálného projevu společenského vědomí prostřednictvím individuálních postojů. Lze se shodnout na tom, že je to proces velmi složitý, pozvolný, neukončený, probíhá na mnoha výchovných úrovních a jeho výsledkem je formování osobnosti jedince jako člena širšího společenského kolektivu a sociální skupiny.

V procesu formování vědeckého světového názoru posluchačů vojenských vysokých škol má stále **závažnější úlohu utváření a aktivní uplatňování estetických kritérií, vztahu člověka k okolnímu světu a vůči sobě samému**. Tato kritéria stále více přesahují rámec jeho vztahu k uměleckým hodnotám a nabývají na povaze nedílné součásti jím uplatňovaných hodnotových hledisek, jeho vztahů k nejrůznějším stránkám společnosti a přírody, jako uskutečňování různých společenských aktivit. Tato tendence nabývá na stále větším významu i v hodnotové orientaci posluchačů. Těsně souvisí jak s prohlubováním všestrannosti jejich rozvoje, tak s upevňováním vědeckého světového názoru a jejich vědomí a na tomto základě i životních postojů.

Na druhé straně současně i objektivní rozvojové potřeby společnosti stále důrazněji vyzvedají do popředí požadavek estetizace všech stránek společenského života, vzájemných vztahů lidí i vztahů společnosti k přírodě. Je to jeden z objektivně nezbytných prvků kvalitativně nového stupně společenských vztahů, jejich socialistické podstaty.

Do jaké míry, jak, v jakém rozsahu je dnes estetika a estetická výchova podstatnou dimenzí našeho výchovně vzdělávacího procesu, zejména pak organickou součástí formování vědeckého světového názoru posluchačů vojenských vysokých škol? Tam jsou veliké rezervy a nevyužité možnosti zvýšení účinnosti ideově politických i odborných stránek výchovně vzdělávacího procesu a režimu života ve škole vůbec.

Ve výuce společenských věd postihnout současný rozvoj teorie, posílit její spojení se společenskou a vojenskou praxí, posláním školy a profilem absolventa. Zvyšovat její přínos k praktické připravenosti posluchačů a žáků na plnění úkolů přestavby ve společnosti i v armádě.

(Ze Směrnice ministra národní obrany ČSSR a náčelníka hlavní politické správy ČSLA pro stranickopolitickou práci v Československé lidové armádě ve výcvikovém roce 1988–1989)
